

A m. kir. rendőrség szociális tevékenysége

ELŐADTA ÉLIÁSSY SÁNDOR

Századunkat egy hatalmas eszme fogta igézetébe: a szociális szolidaritás eszméje.

Ha ennek lényegét röviden meg akarom határozni, azt kell mondanom, hogy ez az eszme a nemzet, a társadalom minden tagjának ösztönös összefogása, mindannyiunknak egymással törődő, szociális megsegítésére. Ez a hatalmas eszme természetesen nem máról holnapra ejtette hatalmába az emberi milliók lelkét, mindenütt a világon, ahol magasabb rendű államok és társadalmak élnek. Az idők méhében észrevétlenül, de az okság vastörvénye alapján, szükségszerűen indult el az eszme a maga útjára, még abban a régebbi korszakban, amelyet az ugyancsak világokat átalakítani akaró szabadság, egyenlőség és testvériség koreszméje hevített. S hogy éppen ennek a koreszmének helyébe léphetett, mindenkire tanulságos okai vannak.

A társadalmak életében minden ember a maga szellemi, lelki, erkölcsi, testi és anyagi erejével, képességeivel s egyéb adottságaival egy-egy parányi életeret tölt be. És ezeken kell minden egyes ember életének teljesen kibontakoznia. Természetes, hogy ezek az életerek egymást korlátozni igyekezzenek, tehát határaik vannak. E határokat az a viszony szabja meg, amelyet ezeknek az életereknek hatóereje egymással szemben kialakít. Amilyen mértékben fogyatékos valakinek akár szellemi, akár lelki, akár testi, egészségbeli vagy éppen anyagi állapota, olyan mértékben szorul az élettere szűkebb határok közé, a nálánál értelmesebb, felkészültebb, erkölcsében erősebb, testileg egészségesebb, anyagiakban gazdagabb embertársával szemben. Ha ez a különbség igen nagyvá válik, elviselhetetlen lesz, s a gyengébb erejű életeret el is sorvaszthatja.

Határok közé szorított élettere van az államnak is, a közösség szervezett alakjának, az egyesek élettereivel szemben és ennek határait a közösség érdekei vonják meg.

A szabadság, egyenlőség, testvériség korszakában minden komolyabb gátlás nélkül az erősebb élettér érvényesült a gyengébbel szemben, a nélkül, hogy az állam ebbe kellő időben hatékonyan beleavatkozott volna. Ez azt eredményezte, hogy a bármilyen okból megbénított, szegénnyé, tehetetlenné vált, tehát az életharcban gyengébb egyének száma ijesztően megszorodott és az ennek nyomába lépő elégtelenségek feszítőereje a társadalmakat a felbomlás lejtőire kezdte ragadni. Az idők méhében megszámlálhatatlanná sokasodtak ezek a kis emberi tragédiák s ezek lettek azok a hajszálgyökök, amelyekből az új koreszme kifejlődhetett.

Mikor az egyenlőtlenlégek az életviszonyokban már súlyos eltolódásokat okoztak, az államok a kirívóbb szociális méltánytalanságokat igyekeztek megszüntetni, vagy legalább enyhíteni. Az alkalmazott részletintézkedések azonban nem tudtak részt ütni a régi koreszmékre alapított társadalmi rendszer merev egészén, talán azért nem, mert az irányító közfelfogás sem tudott még gyökeresen megváltozni olyan irányban, hogy belát-

tassa a tehetősebbekkel, vagyonosabbakkal, hogy a szociális elesettség okait elsősorban nekik maguknak kell, érdekeik rovására is, megszüntetni. Mivel a részletintézkedések egy államban sem hozták meg a tőlük remélt eredményeiket, szükségszerűen hatalmasodott el az a belátás, hogy az egész állami és társadalmi rendszert át kell alakítani a szociális feladatok alapos, gyökeres megoldhatása érdekében.

Az új korszak tehát nyilvánvalóan abból az óriási feszültségből táplálkozott, ami az egyenlőség, testvériség álmainak szétfoslása nyomán fokozatosan felgyülemlett azok millióinak lelkében, akik minden korszakos jelszó ellenére az életért való harc feltételeinek magukra nézve megváltozhatatlan és könyörtelen egyenlőtlenségére rádöbentek.

Az új korszak tehát megkorrigálása a hitelevesztett régiek korszakának, kollektív kikényszerítése mindenki javára az életért való harcban annak a lehető teljesértékűségnek és egyenlőfeltételűségnek, amelyet az egyes ember a maga esendő, az életharcban megfogyatkozott erejével megszerezni és biztosítani már nem tud vagy nem tudhat. Hogy ez az új korszak diadalmaskodhassék, ahhoz az kell, hogy a szociális szolidaritás útjára lépő állam és társadalom belenyúljon a születéstől a halálig, az emberi életfolyamatok egész szövetségébe, millió és millió kis egzisztencia sorsának abból a célból való irányításába, hogy a kiteljesedni vágyó életakaratok útjából akár közvetlen intézkedések, akár a társadalmi erők segítségével elgörgesse az oda nem való, a szegénység erejét legtöbbször önhibáján kívül lenyűgöző akadályokat.

Amiket mondtam, egyetemes érvényűek, tehát igazak magyar vonatkozásban is. Nálunk, azokkal a problémákkal, amelyek a szociális fejlődéssel szorosan összefüggenek, a kormányzat nem ma foglalkozik először. Nekünk is voltak előrelátó, helyes ösztönű és megérzésű kiválóságaink, akik a szociálpolitika terén az állam és társadalom számára helyes utakat jelöltek ki követés céljából. Ösztönzéseikre a törvényhozás már korán hozott elég nagy számban olyan jogszabályokat, amelyekkel a szegénység és elesettség pusztításait akarta megelőzni vagy korlátok közé szorítani. Ezeknek nálunk is az a jellemvonásuk, hogy nem egységes, szervesen összefogó szemlélet hozta őket létre, hanem a mindenkor égető szükség, mely a millió arcú szociális probléma valamely apró részletében pillanatnyilag felvetődött.

Szükségesnek érzem, hogy előadásom elején rámutassak a magyar szociálpolitika tételes jogi alapjaira, már csak azért is, mert csak a nagy vonásokban felvázolt összefüggés értetheti meg hallgatóimmal, hogy milyen természetű és mértékű tevékenységgel kapcsolódik be a rendőrség a magyar szociális munkába.

A népesedés hanyatlásában, mint az állam népi ereje csökkenésében rejlő veszedelem elhárítását célozzák a fogamzás mesterséges meggátlására irányuló rendelkezések, a bizonyos korú, vérségi kapcsolatú, vagy bizonyos betegséggel terhelt egyének házassági tilalmai, a szaporodás elősegítését célozzák a földhöz, családi otthonhoz, vagy birtokhoz való juttatás szabályai, a lakásjog biztosítása, a szükséglakások rendelkezésre bocsátása, a kivándorlás megakadályozása, a visszavándorlók érdekeinek megvédése és a közérkölciség védelme tárgyában hozott rendelkezések. Ezeket egészítik ki az elvetélések meggátlására hozott büntetőrendelkezések, a már megszületett csecsemőknek, s magának a szülőképességében megőrzendő anyának szülés előtti, alatti és utáni tartós és intézményes védelme, sokféle biztosítási segélyezése, munkától való időközi mentesítése és az intézményes és társadalmi Anya- és csecsemőgondozás.

Az iskoláztatás előtti kisdédóvást, az iskoláztatás alatti egészségvédelmet a fejlettebb

korúak szociális védelmére vezették be. Rendkívül fontosak a gyermekek és a fiatalok különleges védelmét biztosító büntetőjogi tételes jogszabályok, s ezeken kívül azok a jogszabályok is, amelyek a mindkét nembeli gyermekeknek és fiataloknak bizonyos üzemekben és különösen éjjeli időben való munkáltatását tilalmazzák, s a tanoncok védelmében a tanoncok ipari alkalmazásának korlátozását szabályozzák.

A gyermekek gyámügyi, az elhagyott gyermekek menhelyi védelmén kívül a fiatalok javító nevelése érdekében tett szociális intézkedések közismertek és fontosságuk nem vitatható. Az ipari és gyári, valamint bányamunkások és munkásnők sorsának javítása érdekében vezette be a kormányzat a betegség- és balesetelleni, valamint öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági biztosítást. Ezt a szociális alkotást a munkavállalás, munkaidő, munkabér, családi bér, szabadságidő, üzemi védelem szabályozásával egészítette ki.

Ehhez csatlakoznak a magántisztviselők és a kisiparosok szolgálati és munkajogi védelmén felül azok a tételesjogi szabályok, amelyek a mindkét nembeli mezőgazdasági munkásoknak és napszámosoknak munkavállalását, szerződéskötését, a gazda és cselédje közti viszonyt, a gazdasági cseléd munkaerejének, egészségének védelmét, biztosítási ügyét, üzemi védelmét, a munkabér megállapítását, a gazdasági munkás és a munkaadó közti viszályok eldöntését, a munkaügyi bíráskodást és a békéltetést, a munkaközvetítést és a bérharc kérdését rendezik.

Azoknak a veszélyeknek elhárítását, amelyek abból állanak elő, hogy keresőképes férfiak, vagy nők önhibájukon kívül nem jutnak munkához, vagy a maguk hibájából nem akarnak munkához jutni, az inségenyhitéssel, közsegélyezéssel, a koldulás szabályozásával, illetve a munkakerülés, csavargás, kéregetés eltiltásával biztosítja a kormányzat.

A szociális és a közegészségügyi védelemnek szoros összefüggése készítette a kormányzatot arra, hogy különösen a közsegélyre szorulóknak segélyezésének és a közkórházi kezelésnek és ápolásnak kérdését is szabályozza. Ide vonhatók a népbetegségek leküzdése, a nők testi és lelki, valamint erkölcsi épségét súlyosan veszélyeztető prostitúció, a kábítószerekkel való visszaélések ellen megalkotott jogszabályok, végre az életvédelem és életmentés megszervezése.

Ha még megemlítem azokat a jogszabályokat is, amelyek különösen a gazdálkodással foglalkozók anyagi viszonyainak helyreállítása és rendezése érdekében hozattak és mint gazdavédelmi jogszabályok ismeretesek: széles és főbb vonásokban fel is öleltem az állam és a társadalom szociális irányú egész tevékenységének mezejét.

Talán elég lett volna, ha a közigazgatás szociális tevékenységéről e részletezés nélkül csupán általánosságban emlékezem meg, de a szociális tevékenységgel úgy vagyunk, hogy csak részletezés mellett ötlük fel, hogy milyen óriási terjedelmű, az egész magyar életet közvetlenül és közvetve milyen rendkívüli mértékben befolyásoló tevékenység a szociális tevékenység, amelynek oroszlánrésze a közigazgatási hatóságokra hárul.

A közigazgatás működése csak akkor hatékony, ha szorosan kapcsolódik a rendszethez. Éppen ezért nincs a közigazgatásnak egyetlen olyan ága sem, amelynek szükségképpen ne lenne rendszete. Így tehát a közigazgatásnak a szociális rend előfeltételeit nyújtó tevékenységét is a különböző rendészeti szervek működése egészíti ki és teszi teljessé.

E rendészeti szervek között vannak a m. kir. rendőrség szervei is. Mivel a szociális közigazgatás tevékenysége az embert a bölcsőtől a sirig, szinte minden életműködésében végigkíséri, nyilvánvaló, hogy a rendészeti szerveknek a közigazgatással párhuzamosan

haladó szociális tevékenysége is végigkíséri az emberek életét. A rendészeti szervek közül, hatásköri megosztó rendelkezések alapján, a m. kir. rendőrség hatóságaira és közegeire a szociális rendészeti feladatoknak a közigazgatási hatóságokéhoz viszonyítva természetesen csak egy kisebb, de így is jelentős és fontos része hárul.

A m. kir. rendőrség szociális tevékenysége több ágazatú. Elsősorban s főként a szociális vonatkozású törvényi és rendeleti jogszabályok betartásának ellenőrzése, a szociális jogrend megzavarásának rögtöni beavatkozással való megszüntetése és a megzavart szociális jogrend helyreállítása végett a bíróságnak való segédkezés a feladata. Ezen a szociális tekintetben közvetve ható, javarészt preventív ténykedésen kívül konzultatív és karitatív természetű, kezdeményező, szociális cselekvést is végez, amelyet pillanatnyilag adódó helyzetek tesznek szükségessé a szociális közigazgatás érvényesítése érdekében.

Amikor a rendőr megakadályozza, hogy fiatalok résztvehessen a törvényesen el nem ismert felekezeti vallásos összejövetelein, ha a kapu aljában kitett, elhagyott, vagy más módon és helyen talált gyermeket a menhelybe visz, ha átvezeti a forgalmas úttesten a magával tehetetlen öreget, ha feljelenti a korcsmárost, mert fiatalokúnak szeszes italt szolgáltatott ki, ha nem engedi meg, hogy korhatárhoz kötött mozgófényképet 16 éven aluliak megnézhesse, ha ellenőrzi, hogy a mezőgazdasági gépeknél alkalmazott gépész biztosítva van-e baleset ellen, ha meggyőződést akar szerezni, hogy a sütőiparos műhelyében a munkaidőt s a munka feltételeit betartják-e, ha a rendőrhatalóság egészségvédelmi szempontból időszakonként ellenőrzi a hűtőházakat, az italmérőhelyiségeket, a szállodai szobákat, ha mint közlekedésrendészeti hatóság időszakos orvosi vizsgálatra kényszeríti a gépjárművezetőket, ha mint rendőri büntetőbíróság az árvaszékkel közli a fiatalok ellen tett kihágási feljelentést és az ítéletet, ha megengedi, hogy a kihágásért elítélt asszony a terhességére való tekintettel szabadságvesztés büntetését félbeszakíthassa, ha az elítéltnak részletfizetési kedvezményt ad, mivel a pusztán keresetén kívül semmije nincs; mind a rendőr, mind a rendőrhatalóság szociális kihatású ténykedést végzett, a hihetetlenül változatos szociális igények egyikét segítette kielégíteni és ténykedéseinek alapja mindig jogszabály, mely a rendőrséget eljárásra kötelezi. Az ilyen jogszabályok száma meglepően nagy.

A m. kir. rendőrség hatóságai és közegei másodsorban olyan szociális vonatkozású tevékenységet is végeznek, ami nem alapszik törvényi, vagy rendeleti jogszabályon, vagy a rendőrség részére biztosított ilyen természetű általános felhatalmazáson. A rendőrségnek ez a fajta tevékenysége az, amelyet szociális vonatkozásban kezdeményezőnek, cselekvőnek nevezhetünk. Ennek a tevékenységnek lényege a szegény embereken ügyes-bajos gondjaikban való hathatós segítség.

Nem lehet arról fogalma annak, aki közvetlenül nem tapasztalhatta, hogy mi minden ügyben fordul a szegénység a rendőrhatalóság fejéhez, az eljáró rendőrtiszthez, vagy az őrszemes rendőrhöz. Bizalommal s úgy jön oda, mint aki ösztönösen érzi, hogy a szociális rend őre nem tagadhatja meg tőle az útbaigazítást, segítséget, sőt hathatós cselekvést sem, az ő elhagyatottságában, tehetetlen gyámolatlanságában. Ezeket az eseteket az jellemzi, hogy nem oldhatók meg semmiféle jogszabály alapján, bürokratikus legkevésbé, mert a merev eljárás összetöri a lényegét: a szegény emberen való gyors, hathatós és szeretetteljes segítést.

Hány asszony jön kisírt szemekkel a rendőrségre s kér beavatkozást, mert férje a heti keresetét rendszeresen nem hozza haza, elkölti, éhezésnek téve ki őt is, gyermekeit is. Hol az a jogszabály, amelynek alapján a férjet meg lehetne rendszabályozni, még

pedig úgy, hogy a hatóság lépése ne dülje fel a családi békességet és ne okozzon helyrehozhatatlan családi helyzetet. A rendőrhatóságnak meg kell oldania a kérdést és módot is talál rá. Eljárásának alapja egyedül a szociális felelősségérzet és az emberség.

Jön egy sokgyermekes munkás, akinek reménye volna egy biztos állás elnyerésére. Minden attól függ, hogy pályázatához tud-e olyan bizonyítványt csatolni, amely az ő feddhetetlenségét és büntetlen előéletét bizonyítja. Nagynehezen bevallja, hogy sok esztendő előtt kisebb lopás miatt megbüntették. Ha az erkölcsi bizonyítvány ezt a büntetést feltünteti, szóba sem állanak vele és elesik attól a reménytől, hogy most az egyszer javithasson a helyzetén. Nyilvánvaló, hogy a szerencsétlen embernek ezt a nagy életproblémáját a paragrafusok alapján el nem lehet intézni. De a rendőrségtől segítséget várnak s az eljáró rendőrtiszt legtöbbször minden személyes rábeszélő képességét felhasználja, hogy magánál a munkaadónál megszüntesse az alkalmazás akadályait, erkölcsi bizonyítvány nélkül is, hogy egy esendő magyar családot jobb megélhetéshez és biztosabb jövőhöz juttasson.

Családi viszályok, szomszédokkal való küszködések, anyagi háborúskodások kis követelésekért, amelyeket nem érdemes, vagy nem lehet bíróság elé vinni, de amik mégis fájnak és a szegénységnek mindent uraló gondot okoznak; a veszélyes fenyegetésekkel való folytonos erőszakoskodások, amelyek a nyugodt munkát és a békességes életet megzavarják és lehetetlenné teszik, mindmennyi olyan ok és alkalom, amely miatt a rendőrség közvetlenül cselekedni kénytelen.

Ha a rendőrségnek ezt a fajta szociális tevékenységét jobban szemügyre veszem, annak lényegeként egy, a szociális rendben pillanatnyilag előállott rés, hasadék megszüntetésére irányuló szükséglet kielégítését kell látnunk. Az állami akarat olyan esetben való érvényesítéséről van itt szó, amelyben az eljáró rendőrközeget, vagy rendőrhatóságot egyedül a közigazság, a szociális igazság íratlan, de az egész magyar jogrendszer szellemével mégis Összeférő törvénye irányítja s köti.

A rendőri cselekvő szociális tevékenység sikere egy spirituális működéstől függ, amely már nem cselekedetben, hanem lelki magatartásban jelentkezik. A rendőrhatóság minden tagja telítve kell hogy legyen szociális készséggel. Mint ahogyan a fénysugárhoz fényvezető közeg kell, amely nélkül nincs fény, úgy a rendőrség tevékenysége sem szociális, ha tagjai a szegénységgel nem tudnak a szociális emberség és szeretet hangján, melegségével és közvetlenségével érintkezni, ha e készségük segítségével el nem tudják hitetni a hozzájuk fordulókkal, hogy amit értük tesznek az jó, és szeretetből fakad.

A rendőrség eddig vázolt szociális tevékenysége a székesfővárosban, az ország nagy metropolisában intézményesebb alakot ölt. A szociális igények ugyanis sehol sem jelentkeznek olyan nagy számban s olyan élesen, mint a világvárosokban. Ezért állott elő Budapesten is, már korán annak a szüksége, hogy bizonyos elkülöníthető szociális tevékenységeket a rendőrség központilag és intézményekbe formálva valósítson meg, abban az elgondolásban, hogy a szükségleteket tökéletesebben tudja kielégíteni és a felmerülő problémákat eredményesebben tudja megoldani.

Ilyen elgondolás alapján a budapesti főkapitányságnál ezidőszerint külön intézményként fejt ki szociális tevékenységet a gyermekbíróóság, az életvédelmi hivatal, az erkölcsrendészeti osztály, a fogház- és toloncügyosztály, valamint a kábítószereket ellenőrző központi szerv.

Vegyük ezeket az intézményeket sorjában szemügyre.

A gyermekbíróság, szabatosabb nevén: *a fiatalkorúak rendőri büntetőbírósága* 1908-ban alakult meg, a dunai ker. kapitányság kebelében, abból a célból, hogy a szorosán vett székesfőváros területén a fiatalkorúak által elkövetett kihágások fölött bíraskodjék és az ezzel kapcsolatban múlhatatlanul szükségesnek mutatózó gyermekvédelmi intézkedéseket is megtegye egyöntetűen és szakszerűen. Az intézmény szociális célja kifejezetten az, hogy a gyermek, a fiatalkorú a zülléstől megóvassék és belőle a társadalomnak újra tisztos tagja váljék. A kihágásokat elkövető fiatalkorúakkal szemben alkalmazható büntetési nemeket a törvényhozás éppen erre a szociális célra való tekintettel különlegesen úgy állapította meg, hogy a javítási cél a kihágással okozott sérelem megtorlásához fűződő érdeket indokolt esetben háttérbe szoríthassa.

A gyermekbíróság működésében a leglényegesebb szociális elem annak vizsgálata, hogy a gyermek meghagyható-e az eddigi környezetében erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése nélkül. Ha nem hagyható meg, a gyermekbíróságnak a gyermeket menhelybe, vagy más gondozó intézetbe kell juttatnia. Ha a gyermekkel szemben a gyermekbíróság elzárás büntetését kénytelen alkalmazni, következik a gyermekbíróság másik nagyhorderejű szociális tevékenysége, az, hogy az őrizetbentartás ideje alatt a gyermekkel behatóan foglalkozzék, a lélekrehatás sokféle eszközével a gyermeket a visszaeséstől megóvni igyekezzék. E tekintetben a gyermekbíróságnak nagy segítségére van a törvénynek az az intézkedése, mely az őrizetbentartást iskolai elzárás módjára foganatosítandó, felügyelet melletti foglalkoztatásban jelöli meg. A gyermekbíróságnak tehát módjában van a fiatalkorúra hatni, a fiatalkorú erkölcsi és értelmi fejlődésének hasznára váló, olyan tárgyú és körű szellemi, vagy testi foglalkoztatással, amely a fiatalkorút anélkül, hogy megerőltetné, leköti és fegyelmezi.

A gyermekbíróság, szociális tevékenységét azzal is kiegészíti, hogy olyan esetekben, amikor látja, hogy a gyermek a munkabahelyezéssel, vagy bizonyos irányú gyógyítással segíthetne legjobban, a gyermeket a gyermekbíróság elhagyása után nyomban munkához juttatja, vagy kórházban gyógyíttatja. Ha pedig az a remény mutatkoznék, hogy a gyermeknek, vagy hozzátartozóinak pillanatnyi anyagi megsegítése megszüntetheti a kihágásokra vezető okokat, a gyermekbíróság az anyagi segélyezés eszközét is felhasználja.

Jelentőségében kiemelkedő a gyermekbíróságnak főként a fiatalkorú lányokra kiterjedő szociális tevékenysége. Mivel a fiúkkal ellentétben, a lányok nagyrészt csavargás, koldulás és az erkölcsrendészeti szabályokba ütköző kihágások miatt kerülnek a bírósághoz, a gyermekbíróság nagy gonddal igyekszik a fiatalkorú lányokat az erkölcsi fertőzés veszélyétől megmenteni. Itt is a munkahelyen való elhelyezés bizonyult a legcélravezetőbb segítőeszköznek.

A gyermekbíróság szociális tevékenységének van egy kezdeményező része is. Nemcsak azokkal foglalkozik, akik kihágás miatt hozzá kerülnek, hanem a bármi okból veszélyeztetett helyzetbe kerülő fiatalkorúakat fel is kutatja. A gyermekbíróság azt a lelki, ráható, tanító és javító munkát, amelyet minden egyes fiatalkorú esetében teljes odaadással, velük szinte egyenként foglalkozva kell kifejtetni, nem végezheti kizáróan a maga közegeivel. Igénybe kell vennie a szociális célok szolgálatára alakult egyes társadalmi egyesületek patronázs munkáját is. A gyermekbíróságnak a Vöröskereszt Egyesület, a Karitás Közpon, a Katolikus Háziasszonyok Szövetsége, az Országos Stefánia Szövetség, az Iskolánővéri Közpon és a Családvédelmi Szövetség nyújtja a legértékesebb patronázs segítséget. Az Országos Stefánia Szövetséghez fordul a szülők, fiatal anyák és csecsemők elhelyezése és ellátása ügyeiben, az Iskolánővér Közpon

veszi igénybe az óvodás és elemista sőt nagyobb gyermekek gondozása és ellátása ügyeiben.

A gyermekbiróság nagy igénybevételét legjobban mutatja, hogy 1937-ben 11.941, 1938-ban pedig 13.676 gyermekkel, illetve fiataikorúval kellett foglalkoznia.¹

Vegyük most szemügyre a budapesti főkapitányság életvédelmi hivatalának, szabatosan: *életvédelmi osztályának* szociális tevékenységét.

A világháborút, valamint a forradalmakat követő lelki, erkölcsi és anyagi összeomlás, a széles néprétegek inséges helyzete, a váratlan munkátlanság kényszere ijeszten megnövesztette azoknak a számát, akik életbizalmukat elvesztve, a halálban kerestek menekülést. Belügyi kormányzatunk a szinte járvánnyá fajult öngyilkosságok nemzetpusztító hatásának azzal kívánta útját állani, hogy Budapesten, s a nagyobb városokban önálló életvédelmi osztályok létesítését, egyéb helyeken pedig egyes intéző jogkörű rendőrtisztek ily irányú megbízatását rendelte el, abból a célból, hogy a lelki válság utolsó állomásához jutott emberek azonnal oltalomhoz juthassanak. A m. kir. rendőrség keretein belül az életvédelem intézményét a 253.000/1928. B. M. sz. rendelet hívta életre.

A budapesti főkapitányság életvédelmi hivatalának szociális tevékenysége az, hogy beleélve magát az öngyilkosságot megérlelő előzményekbe, az életunt lelki egyensúlyát igyekszik helyreállítani, életkedvét visszaadni, életcéljára rávezetni. Különös figyelmet fordít a rendszerint öngyilkossági kísérlettel kapcsolatban eltűnt egyének felkutatására és a vízből kimentettekre.

Szociális céljai elérése végett gyorssegélyeket oszt, munkaalkalmakat, lakást, ruhát szerez, családi, valamint érzelmi válságokat megbeszélésekkel, tanácsadásokkal elintéz, ideggyógyintézetbe és kórházba helyez, utazási segínyt ad, jogi és orvosi tanácsokat oszt, férfiak és nők részére életvédelmi otthonokat tart fenn, a pillanatnyilag hajléknélkülieket fedél alá juttatja s mindezekkel kiterjedt szociális, konzultatív és karitatív működést fejt ki. Ezt elsősorban a maga erejével igyekszik elvégezni. De nem nélkülözheti egyes szociális intézmények támogatását sem. Az Állami Munkaközvetítő Hivatal útján helyezi el soronkívül az öngyilkosságot már megkísérelt, komoly munkaszeretetet mutató férfiakat. A nőknek a Kenyérkeresőnők Országos Szövetsége igénybevételével juttat munkaalkalmakat. A Családvédelmi Szövetséggel karöltve tartja fenn az életvédelmi hivatal a Villám-utcai női otthont, amelybe az átmenetileg elhelyezkedni képtelen, javarészt 16-40 év körüli nőket beutalja és a Népház igazgatóságának segítségével helyezi el a férfi pártfogoltakat az V. ker. Népházban.

Az életvédelmi hivatal az olyan hajléktalan, nyomorgó egyéneket, akik valamely okból a székesfőváros menhelyeire nem voltak beutalhatók, téli időben – főként éjjel - azokban a rendőri melegedőkben juttatja fedél alá, amelyeket erre a célra megszervezett. A Fóti-utcában és a Népligetben létesített rendőri melegedőkben napi 700 hajléktalan elhelyezése vált lehetségessé.

¹ Az 1937. évben a bíróság elé került 10.844 fiúnak és 1097 leánynak az ügye. Az 1938. évben 12.241 fiúé és 1435 leányé. Ebből a számból: közveszélyes munkakerülés és csavargás miatt a fiataikorúak büntetőbíróságához kellett átküldeni 1937-ben 1097 fiút, 281 leányt, 1938-ban pedig 1329 fiút, 449 leányt. A gyermekbiróság koldulás miatt eljárás alá vont 1937-ben 887 fiút, 129 leányt, 1938-ban 920 fiút, 162 leányt. Egyéb kihágás címén 1937-ben 8555 fiút, 531 leányt, 1938-ban pedig 9621 fiút, 652 leányt.

Az életvédelmi hivatal szociális tevékenységének terjedelmét jellemzi, hogy például 1937. évben 6.585 eltűnt ügyével és 2.350 életunttal foglalkozott. Amióta Budapesten a vízbőlmentés céljából dunai rendőri mentőőrségek létesültek, ezek tökéletes munkájának segítségével a halálos kimenetelű öngyilkosságok számát sikerült kevesbedő irányba szorítani. A hét dunai mentőállomás 97%-os eredményességgel hajtja végre a vízbőlmentéseket. Bár a halálosvégű öngyilkossági esetek száma csökkenőben van – amennyiben számuk az 1933. évi 606-ról 1937-ben 536-ra szállt le – az életuntak együttes száma mégis következetesen emelkedik. 1929-ben számuk 1.695 volt–1937-ben 2.350. Kiemelem a szociális tevékenységből azt, hogy az életvédelmi hivatal például az 1937. évben 308 pártfogóknak szerzett állást, az életvédelmi otthonokban átmenetileg 163 férfit 598 napra, 364 nőt 3.118 napra elhelyezett, ebédet 3.204 esetben adott és a téli időszakban 74.564 esetben juttatta az arra szorulókat meleg fedél alá és, ez utóbbi tevékenységével a kóborló és kolduló egyénektől nagy mértékben mentesítette a fővárost.

A budapesti főkapitányság szociális tevékenységet is folytató harmadik intézménye a *fogház és toloncház*. Ennek szociális tevékenysége a társadalomnak azokat az elemeit veszi védelmébe, akiket az állam végrehajtó hatalma kénytelen időlegesen a társadalomból közigazgatásilag kivonni és ártalmatlanná tenni. Az engedély nélkül koldulók, a kereset- és foglalkozás nélkül a városban tengődő, nem idevaló illetőségű kéteséletű elemek, a kihágásokért elzárásbüntetésre ítélt és büntetésüket töltő egyének, az erkölcsrendészeti üzemeket folytató, a gazdasági életre káros valutázók, csempészek, árdrágítók, a bűnözéssel fel nem hagyók, a letartóztatási intézetekből szabadult és illetőségi helyükre eltávolítandó egyének, az államra, a társadalomra veszélyes és ezért internált egyének töltik meg a fogház- és toloncházat, számban évről-évre növekedve, annak a prevenciónak arányában, amelyet a rendőrség a fennálló rendkívüli viszonyok között a legerélyesebben végrehajtani köteles.

A fogház- és toloncügyosztály 1937-ben 18.446, az 1938. évben 19.883 olyan egyénnel jutott kapcsolatba, akik a megjelölt csoportokba tartoznak s közülük annyi került őrizetbe, hogy napi átlagos számuk az 1937. évbéli 500-ról 1938-ban 800-ra emelkedett. A fogház- és toloncügyosztály elé kerülő egyének s az őrizetesek számának ugrás-szerű emelkedése szorosan összefügg azzal az elhatározással, hogy a szokásos bűnözőket, a gazdasági életre bármilyen okból káros egyéneket és azokat, akik a munkátólirtózás, a munkánélkül való élés társadalmi bűnében találtak, bizonytalan ideig internáltatom. Elhatározásom következetes végrehajtásának abban mutatkozott meg az eredménye, hogy a székesfőváros közbiztonsági statisztikája európai viszonylatban a legkedvezőbbé vált. Egyúttal bizonyosságot tett afelől, hogy ennek az elvnek más rendőrhatalóságok által való érvényesítése, a közbiztonsági viszonyokat országszerte még jobban megjavítaná.

Az a tény, hogy a rendőrség prevencióként a lelkileg, de különösen erkölcsükben beteg egyéneket a társadalomból időnként kivonja, szociális szempontból önmagában is nagyjelentőségű tevékenység, mert az egészséges társadalmat védi a fertőzéstől és annak rombolásaitól. A rendőrség azonban a fogház- és toloncházba került egyénekkal szemben további szociális tevékenységet is végez, arra igyekszik, hogy a társadalmilag beteg elemeket újra egészségessé, munkaképpessé tegye, vagy legalább olyanokká közömbösítse, hogy a jövőben a bűnözés tekintetében lelki gátlásokat tudjanak érezni. Ezt a célt a fogház és toloncház az állandó foglalkoztatással, az őrizetes vallási és erkölcsi nevelésével, szellemi oktatásával és azzal igyekszik elérni, hogy szabadulásuk esetére állandó jellegű munkalehetőségekhez juttatja őket. A foglalkoztatás, amellet, hogy leköti az őrizettest és észre-

vétlenül fegyelmezi, azzal az előnnyel is jár, hogy az önként vállalt munka utáni munkabérekből az őrizetes a szabaduláskor a végzett munkával arányos összegű készpénzhez juthat. A foglalkoztatásnak két ága van. Házi és vállalati. A házi munkában résztvevők a cipész-, szabó-, asztalos-, borbélyműhelyben az intézet ily irányú szükségletét elégítik ki. A vállalati munkáltatás során az őrizetesek külső vállalkozóknak végeznek bémunkát. A munkatermekben famegmunkálás, babagyártás, tollfosztás, borsóválogatás, varrás és más hasonló munka folyik, aszerint, hogy milyen vállalkozó, milyen munkára köt a fogház- és toloncügyosztály vezetőjével munkáltatási és munkabérmegállapodásokat.

A különféle szociális egyesületek patronázs tevékenysége a fogház és toloncház szociális tevékenységét azzal egészíti ki, hogy a munkavégző foglyok ételmezését javítja, a foglyok fehérneműjét, ruházatát tisztán tartja, az arra szoruló érdemesebb egyéneket szükség esetén felruházza, a szabadulás előtt állók részére munkaalkalmakat köt le, pénzbeli segítséget ad nekik, kiszabadulásuk után is hosszú időn át érintkezést tart fenn velük és a védeneket nem hagyja magukra.

A szabaduló nők gondozását és különösen erkölcsi védelmét a Családvédelmi Szövetség vállalta el. Ez a misszió a toloncházban 1922-1934. közt 6.028 nővel foglalkozott. A Magyar Vöröskereszt Egyesület toloncházi missziója két gyengélkedő szobát tart fenn és ott helyezi el időlegesen az olyan magukkal tehetetlen, nyomorék egyéneket, akiket a toloncházba hoztak. Ez a misszió munkaalkalmakat is biztosít pártfogoltjainak, az idegen államok vöröskereszt egyleteinek bevonásával biztosítja gondozásukat még olyankor is, ha azok idegenbe, akár tengerentúlra távoztak. Négy kerületi szeretetotthonában 1.330 gondozottat képes elhelyezni s gondozni.

Ezen a két misszió kivül a toloncházban a Stefánia Szövetség az előrehaladott áldott állapotban levő nőknek szülőotthonban való elhelyezésével és csecsemőiknek menhelybe való beutalásával foglalkozik. További két misszió pedig az őrizetből kikerült volt bírósági letartóztatottak elhelyezését, valamint az analfabéta őrizeteseknek és az esetleg velük együtt levő gyermekeiknek oktatását végzi. A vallás-erkölcsi oktatásról a felekezetek gondoskodnak.

A fogház- és toloncházban a rendőrség szociális tevékenységét és a patronázs gondozó munkáját a székesfőváros 1937. óta közjótékonysági és szociálpolitikai osztály toloncházi kirendeltségének felállításával támogatja azért, hogy ez a szerv gyorsan s közvetlenül elvégezhesse a székesfőváros közigazgatási gondozási tennivalóit.

A budapesti főkapitányság szociális érdekeltégű intézményei sorába tartozik még az *erkölcsrendészeti osztály*. Ennek az osztálynak szociális vonatkozásban egyik legfontosabb, egyben legnehezebb feladata a prostitúció elleni küzdelem. A prostitúció, a kinővéseiben a legnagyobb veszélyt jelenti a közbiztonságra, a közegészségre, a köz-erkölcsökre és mint ilyen, a magyar népesedés egészséges és akadálytalan fejlődését végzetesen hátráltatja. Az erkölcsrendészeti osztály azóta ér jelentősebb eredményeket, amióta 1926-ban a belügyi kormányzat szigorú erkölcsrendészeti tilalmakat és korlátozásokat adott ki és a kéjnébe jegyzés feltételeit is megszigorította. Az erkölcsrendészeti osztály a legnagyobb kitartással és éberséggel kutatja fel a tiltott prostitúció fészkeit és fedi fel a prostitúcióból élő kétes elemek szövvényes szervezeteit. Az erkölcsrendészeti osztály eddig a főváros prostituáltjaiból élő 400 úgynevezett kitartottnak, száznál több titkos találkahelytartásból élő egyénnek, több mint ötven úgynevezett kozmetikai, illetve masszörszalónnak, 500-nál is több szokásos kéjtolvajnak végtelenül káros működését derítette ki és igyekszik ezt teljesen lehetetlenné tenni. Ezeknek az elemeknek üzleti össze-

tartása s megszervezettsége olyfokú, hogy a hálójukba jutott nők maguktól erkölcsileg talpra nem állhatnak. Az erkölcsrendészeti osztály a Családvédelmi Szövetség, régebben a Magyar Egyesület a leánykereskedelem ellen, patronázs misszióját használja fel, hogy nagy kitartás és szeretet árán az ilyen elesetteket felemelje és a társadalomnak újra hasznos tagjaivá tegye. Ez a misszió 1912-1934 közt 3.452 fiatalkorú és 8.192 felnőtt nő ügyében végzett értékes patronázmunkát.

Az az ugyancsak szociális rendeltetésű külön intézmény, amelyről legvégül akarok megemlékezni, a *Kábítószereket Ellenőrző Központi Szerv*. Nem kizárólagos szerve a főkapitányságnak, hanem annál a nemzetközi védekezési kötelezettségénél fogva, amelyet hazánk is magára vállalt, lényegében a belügyminisztérium egyik központosított szerve. Mai elrendezésében a budapesti főkapitányság közigazgatási osztályának keretében működik.

A Központi Szerv a kábítószer termelésének, gyártásának és forgalmának ellenőrzésére van hivatva és azt a mindenk fölött álló nagy célt akarja elérni, hogy kábítószerrel csak azok szerezhessenek be, akiknek erre gyógyászati szempontból nélkülözhetetlen szükségük van. E szerv tevékenysége azért szociális, mert meg akarja előzni, hogy bárkiben is kifejlődhessék a kábítószer kóros élvezetének szörnyű következményű szenvedélye.

Bár a kábítószerrel való visszaélés pusztító hatásairól a művelt ember eleget hall és olvas, pár szóval rá akarok mégis mutatni, hogy mi a kábítószer használatának pusztító következménye és hogy mi teszi a kábítószerrel való visszaélés elleni most már nemzetközi védelmet a legkifejezettebb rendőri szociális tevékenységé.

Az az egyén, aki a kábítószer állandó szedése következtében a méreg kóros élvezőjévé válik, olyan jellembeli elváltozásokon megy keresztül, amelyek gyökereiben megmástitják a betegnek embertársaihoz, családjához és a társadalomhoz való egész viszonyát. A kóros méregélvezőnek minden esetben megváltozik a felelősségérzete, megbizhatatlan lesz, munkakedve, munkakészsége eltűnik, munkára erőtlen lesz és előbb vagy utóbb, de kimaradhatatlanul munka- és keresetnélkülivé válik. Amikor idáig jut, már közveszedelme nemcsak családjának, hozzátartozóinak, de az egész társadalomnak. Olthatatlan vágya van a méregre, de mert pénze nincs rá, onnan és úgy szerez, ahogy tud. Emellett a kóros méregélvező ezt a szenvedélyét mindenáron leplezni igyekszik s ez aránylag nem is nehéz. Így előfordulhat, hogy aránylag súlyos mértékben kóros méregélvező, akit a társadalom teljes értékű embernek hisz, felelősségteljes, vezetőállást tölt be és a méregélvezet pszichikai következményeképpen rendszertelen, kapkodó intézkedéseivel, mulasztásaival véghetetlen károkat okozhat. Amikor azután a kóros méregélvezőt a méreg már minden idegében elrongyolta s a beteg egy pillanatra rádöbbszöntönként életére és a még előtte álló jövő szörnyűségeire, kétségbeesésében legtöbbször az öngyilkossághoz folyamodik.

Hazánkban más országokkal szemben a kábítószerrel való visszaélés szerencsére még nincs túlságosan elterjedve. A legműveletlenebb rétegekben, szerencsére itt is csak elvétve, kizárólag a mákfej kifőzéséből készített ámokát adják a csecsemőknek, hogy amíg szüleik napközben dolgozni mennek, a gyerek nyugodtan maradjon. A felnőttek között inkább a morfin és kokainélvezet van elterjedve. Elterjedését jelentékeny módon elősegíti az alacsonylelkiségű, rossz társaság. Az alacsony társadalmi osztályokban a kokainistákat bizonyos tisztelettel veszik körül, mert a méreg hatása alatt merészebbek, tetterősebbek.

Innen van, hogy az alvilág bűnözői között sokan nyúlnak nagyobb vállalkozás előtt a kokainhoz, mert abból merítik a kivitel rövid idejére a lelkierőt.

Azt hiszem, nem kell tovább fejtegetnem, hogy miért kell minden elképzelhető eszközzel védekezni, éppen szociális tekintetből, a kábítószeres elterjedése és az ezekkel való visszaélések ellen. Még meg kell említenem, hogy sajnos, hazánkban a kábítószer-élvezet az orvosok és a gyógyszerészek köreiből is el van terjedve. Hogy ez mekkora veszedelmet jelent, mindenki megértheti. Ezért nagyjelentőségű a rendőri ellenőrzésre hivatott Központi Szervnek az a ténykedése, hogy a csaknem 1900 gyógyszerértár minden évben váratlanul és többször ellenőrzés alá veszi és a kábítószeres mérgek készletét elszámoltatja.

Nyers vázlatban bemutattam, hogy a rendőrség szociális tevékenysége min alapszik és miben nyilvánul meg. A részletek rávilágítanak, hogy a rendőrség szociális tevékenységének legnagyobb terjedelmű s jelentőségű része az, amit közvetett szociális tevékenységnek jelöltem meg és ami lényegében véve a szociális törvényi és rendeleti jogszabályok erélyes betartatásában jelentkezik. A rendőri szociális tevékenységnek másik, közvetlen, kezdeményező része, amit tulajdonképeni szociális tevékenységnek nevezhetnénk, ma még gyermekcipőben jár. Mind a két tevékenység nagymértékben fejleszthető és fejlesztésre érdemes is.

Nem tartozik előadásom szűkre szabott keretébe annak a kérdésnek vizsgálata, hogy van-e változtatni való a rendőri szociális intézmények mai rendszerén. Mégis úgy érzem, hogy a szociális ügynek szolgáljak vele, ha egy-két elgondolásomnak hangot adok és a rendőrség szociális tevékenységének fejlődését előmozdítani alkalmasnak látszó egyes eszközökre rámutatok.

Kezdem a közvetett szociális tevékenységgel. E tekintetben a fejlődés nyomon fogja követni a további szociális jogalkotás mélységét és terjedelmét. A szociális életnek ma még sok a szabályozatlan része és a már szabályozott területeken is sok még a kiegészíteni való. Mennél több szociális jogszabály betartásának ellenőrzése vár a rendőrség közegeire, annál mélyrehatóbb és hathatósabb lesz a rendőrség részesedése is ebben a szociális tevékenységben. Csak példának hozom fel, hogy szükség van olyan jogszabályokra, amelyek a család- és erkölcs védelmet büntetőjogilag is az eddigieknél hathatósabbá teszik. E tekintetben az olasz minta lebeg példaképen előttem.

Megszivlelendőnek tartanám, hogy nem lenne-e szociális szempontból célszerű, ott, ahol rendőrség működik, a szociális vonatkozású jogszabályba ütköző kihágások elbírálását a rendőrkapitányságnak, mint rendőri büntetőbírósnak hatáskörébe utaltatni? Itt főként az iparügyi és az egészségügyi kihágásokra gondolok. Ez hathatósan fokozná a rendőrség prevenciójának súlyát és értékét.

Ami a rendőrség szorosan vett, tulajdonképeni szociális tevékenységének fejlődését illeti, annak, nézetem szerint egyik feltétele, hogy a rendőrség kifejezetten ruháztassék fel szociális hatáskörrel. A m. kir. rendőrség így jogot nyerne arra, hogy a felek kérésére, de hivatalból is rendőrhatalósági tekintéllyel megszüntethesse a felek közt keletkezett, a köznyugalom vagy közbéke megzavarására alkalmas egyenlenségeket, viszályokat, szociális méltánytalanságokat, vagy hogy megszüntetésükre, békéltető eljárás során vagy más megfelelő célrevezető intézkedéseket tegyen.

A gyermekbírósnál nagy hiányát érezni a megfigyelő otthonnak, amely gyermekek, illetve fiatalok átmeneti otthona lenne. Itt várakoznának azok, akiknek ügye kivizsgálás alatt van, innen osztanák szét őket a különböző hatóságokhoz, társadalmi

intézményekhez, menhelyekbe. Itt történnék orvosi vizsgálatuk, de itt menne végbe felügyelet alatti foglalkoztatásuk is.

A fogház és toloncház szociális munkájának értéke megsokszorozódnék és igazán áldásossá válnék, ha a rendőrségi munkáltató, vagy dologházakat felépítenék, ahová az ország rendőrhatalóságai a munkát kerülő és kétesfoglalkozású, megbízhatatlan elemeket munkaszoktatás és fegyelmezés végett tartós időre beutalhatnák. A munkáltatóházak létesítésével mód nyílnék arra, hogy az igazán közsegélyre szorulóknak közül ki lehessen különíteni a hivatásos koldusokat és így meg lehessen oldani a kolduskérdést.

Nagyhorderejű újításnak kínálkozik a hivatásos rendőrségi pártfogói intézmény kiépítése. Csak az egy kézben tartott, egységes szempontok szerint irányított, főként ezzel foglalkozó saját pártfogói intézmény oldhatja meg azokat a szociális igényeket, amelyeket a mai kor a rendőrséggel szemben támaszt.

A rendőri pártfogói intézmény megvalósításakor a szociáliscélú társadalmi és jótékony egyesületek patronázmunkáját természetesen összhangba kellene hozni a rendőrségi pártfogói tevékenységgel. S itt mérlegelendő, nem lehetne-e alkalmas módon a jótékony és szociális egyesületek tevékenységét egységesen irányítani és ezeket az egyesületeket gondozói teherviselési képességükhöz mérten bizonyos számú pártfogolt gondozására rendszeresen kötelezni.

Ezeknek a példaképen felvetett javaslatoknak megvalósításához és általában a szociális tevékenység kifejtéséhez természetesen bőséges anyagi fedezet és a különleges rendőri szociális intézményeknek megfelelő erősségű pénzbeli ellátmányokkal való rendszeres támogatása is szükséges. E nélkül a pénzbeli megalapozottság nélkül a legszebb szociális elgondolás is csak papíron maradna.

Ezekben voltam bátor ismertetni a m. kir. rendőrség, különösen pedig a budapesti főkapitányság szociális tevékenységét.

Előadásommal egyúttal két külön célt is el akartam érni.

Be akartam vinni hallgatóim tudatába is, hogy bár a rendőrség szerveinek nincs jogilag is kimondott szociális hatásköre s bár a köztudat a rendőri hivatást sohasem kapcsolta eddig össze szociális tevékenységgel, ilyen szerepe a rendőrségnek, ha ma még kis keretekben is, de mégis van. A rendőrség közegeit és szerveit a szüntelen hullámzó, gyakorlati élet kényszeríti rá a szociális tevékenységre, amelyet ez a legnagyobb megértéssel és a magyar társadalom esettjei iránti mélységes szeretettel mindig teljesített. A m. kir. rendőrség szociális feladatokat végző minden tagja át van hatva a parancsoló szociális érdekek fontosságától és a szociális készség ösztönére bizva magát, külön parancs nélkül is mindenkor támogatója lesz a jövőben is az elesetteknek és a gyengéknek.

De arra is rá akartam mutatni, hogy a rendőrséget érdemes jogilag is szociális hatáskörrel ellátni és intézményeit ehhez képest megfelelően átalakítani, mert meggyőződésem szerint az étellel minden megnyilatkozásában legelőször és legtöbbször kapcsolatba jutó rendőrség csak így megszervezve tehet majd felbecsülhetetlen szolgálatot az egész szociális magyar közigazgatásnak.